

DE MIRACULEUZE MEDAILLE

BIJDRAGE TOT DE RELIGIEUZE NUMISMATIEK

DE BEGENADIGDE VAN DE RUE DU BAC

Catherine Labouré werd op 2 mei 1806 als achtste van tien kinderen uit een boerengezin geboren te Fain-les-Moutiers, een Bourgondisch dorpje van amper tweehonderd inwoners, in het bisdom Langres (1).

Op 21 april 1830 begon zij het noviciaat bij de Dochters van Liefde, een orde die in 1632 gesticht was door de H. Vincentius à Paulo en de H. Louise de Marillac.

Daar, in de rue du Bac, verscheen O.-L.-Vrouw haar driemaal in één jaar tijds.

Reeds tijdens de eerste verschijning - in de nacht van 18 op 19 juli 1830, de vigilie van St. Vincentius - had Maria aan Catherine gezegd dat God haar met een zending wilde belasten.

Maar het was op 27 november 1830 dat de Onbevleete haar opdroeg een medaille te laten slaan, en zelf aantoonde hoe die er moest uitzien.

De enigemet wie ze over haar visioenen mocht spreken was Monsieur Aladel, die haar biechtvader was van 1830 tot 1851 (2).

Deze stond erg terughoudend tegenover de confidenties van zijn biechtelingen.

Zelfs na de verschijning van 27 december 1830 - toen O.-L.-Vrouw er zich over beklaagde dat de medaille nog steeds niet uigevoerd was - wachtte Aladel nog tot begin 1832 om de aartsbisschop van Parijs, Mgr. de Quélen in te lichten (3). Deze kerkvorst oordeelde dat het best ware spoedig werk te maken van de medaille.

Sinds 26 maart woedde in de Franse hoofdstad een hevige uit Rusland afkomstige cholera-epidemie (4).

Toen einde mei - begin juni de gesel even tot stilstand kwam, wendde Aladel zich tot Adrien Vachette, juwelier te Parijs (5).

Deze leverde hem op 30 juni de 1.500 eerste stuks (6).

Mgr. de Quélen, die ze zelf wilde zegenen, en zuster Catherine, kregen als eersten een exemplaar.

In de tweede helft van juni laaide de cholera weer op en de Dochters van Liefde verspreidden de medaille in de Parijse wijken.

In een minimum van tijd geraakte ze heinde en ver bekend.

De gunsten die men haar dankte waren zo talrijk dat ze al spoedig in de volkomend de "miraculeuze" medaille heette (7).

Op 31 december 1876 - te 7 uur 's avonds - overleed de zuster te Reuilly, een voorstad van Parijs, waar enkele zusters een bejaardentehuis bedienden (8).

Gedurende nagenoeg 46 jaren had ze daar haar beste zorgen besteed aan keuken en linnenkast, tuin en neerhof, maar vooral aan de oudjes.

Pius XII verklaarde Catherine Labouré heilig op 27 juli 1947 (9).

HET VISIOEN VAN DE MIRACULEUZE MEDAILLE

De verschijning van 27 november 1830 had plaats te 17.30 u, toen Catherine, met haar medezusters, in meditatie neergeknield was in de kloosterkapel.

Maria stond vóór haar, een wereldbol in handen, terwijl ze met de voet het hels serpent verpletterde. Plots schitterden aan haar vingers een aantal ringen met edelstenen : de hevige glans ervan omhulde de hele verschijning.

Toen vormde zich rond de Hemelmoeder als het ware een ovaal tafereel, waarop in gouden letters : *"O Marie, conçue sans péché, priez pour nous qui avons recours à vous"* (10).

Van haar handen, die zich gracieus uitstrekten, neigden stralenbundels neerwaarts.

En Maria sprak : *"Faites, faites frapper une médaille sur ce modèle. Les personnes qui la porteront indulgenciées et feront avec piété cette courte prière, jouiront d'une protection toute spéciale de la Mère de Dieu"* (11).

Een weinig nadien draaide het ovale tafereel zich om.

Op de keerzijde zag Catherine een grote letter M, waarboven een kruis met aan zijn basis een balk en daaronder twee harten ; het ene met doornen omkransd, het andere met een zwaard doorboord. En toen Catherine, tijdens een meditatie, vroeg welke tekst op die keerzijde moest geplaatst worden, luidde het antwoord : *"L'M et les deux coeurs en disent assez"* (12).

HOE WERD ZE GEREALISEERD?

Catherine had alles, tot in de bijzonderheden, verteld aan haar biechtvader, die dan van zijn kant de graveur moest inlichten. Maar het is gewoonweg onuitvoerbaar een visioen, dat onstoffelijk en onuitsprakelijk is, plastisch vorm en gestalte te geven in een bas-reliëf, a fortiori dan op het mini-formaat van een medaille. Komt daarbij nog dat het onbegonnen werk is de verschillende fazen van een verschijning in één tafereel te verwerken. Vereenvoudiging drong zich op. Aangezien het hoogtepunt van het visioen wees op de Onbevleete Ontvangenis van Maria, zou juist dat motief moeten weergegeven worden.

Het is dan ook evident dat de iconografische interpretatie ervan sterk zou aanleunen bij de klassieke voorstelling van de Onbevleete, zoals die in Frankrijk al lang gebruikelijk was. Vooral door het beroemde beeld van Edme Bouchardon in de St. Sulpicekerk te Parijs, dat we o.m. kennen door een oude gravure van Jean Pourvoyeur (13).

Maria was afgebeeld ten voeten uit, in welds gedrapeerd kleed met lendengordel, het hoofd zachtjes naar rechts gebogen, en de handen in een breed en gracieus gebaar open en uitgestrekt. In die zin gaf Aladel richtlijnen aan Vachette. Hij liet hem natuurlijk vrij de gegevens zo te verwerken, dat zijn creatie strookte én met het visioen én met de toen strenge kerkelijke voorschriften inzake de iconografie. Totaal nieuw waren dan ook de stralenbundels die uit Maria's handen neerflitsen : vandaar dat men dit

type "de Maagd met de stralen" noemde (14).

Van de sterren rond het monogram van Maria is in de geschriften van Catherine geen sprake. Wel heeft ze dit detail mondeling medegedeeld (15).

Toen haar een van de eerste medailles getoond werd, uitte ze er haar tevredenheid over en al was het niet de volledige weergave van wat ze gezien had, toch bevestigde ze : "*Maintenant il faut la propager*" (16).

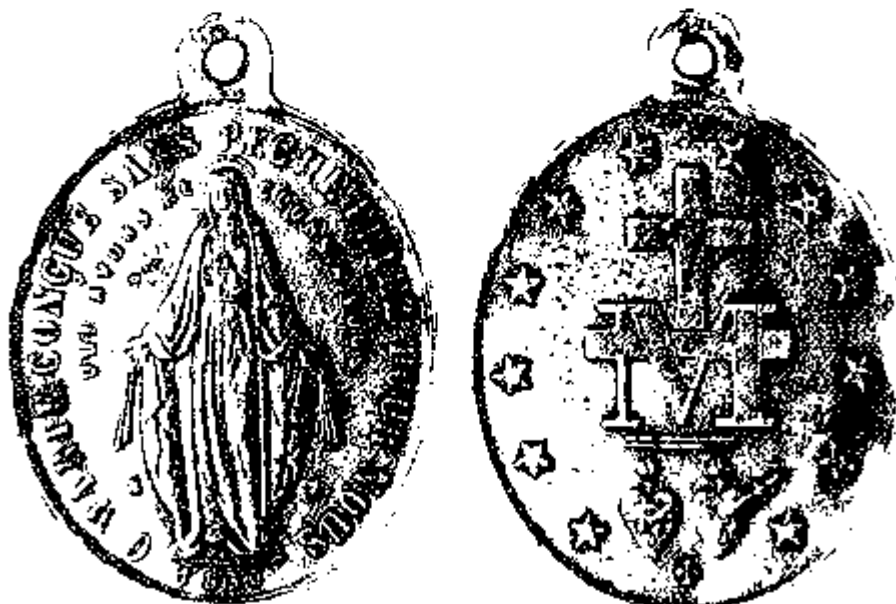
Veel later, toen ze op het eind van haar leven er nog eens over sprak - nu met Soeur Dufès, haar vertrouweling - waarschuwde ze ervoor dat er niet aan de medaille mocht geraakt worden (17).

NUMISMATISCHE BESCHRIJVING VAN DE MEDAILLE GECREËERD DOOR VACHETTE

Het type van de eerste medailles die door Vachette werden geleverd - en dat waren deze in koper van 10 lignes - dateert van 1832 (18).

Met die matrijzen werden herhaaldelijk nieuwe medailles geslagen, zodat het onmogelijk is de allereerste van de volgende te onderscheiden. Deze die een naam of een meesterstempel dragen, dateren waarschijnlijk van na 1844, toen het in Frankrijk verplicht werd de produktie te merken.

Uitzonderingen staven evenwel de regel en de meest gezaghebbende auteurs aanzien het type met het klaverblad als het oudste (19). Wij noemen het dan ook "het prototype" (Vachette Type I) en geven er de nauwkeurige beschrijving van om nadien de voornaamste verschillen met de andere Vachette-types te vermelden.

Vachette Type I

(originele grootte - oog niet inbegrepen - : 22,5 mm hoog)

- Op de voorkzijde staat *Onze-Lieve-Vrouw ten voeten uit op een halve wereldbol, waar zij de nek van het serpent vertrappt.*
Het hoofd is onbedekt en met een halfcirkelvormige aureool omgeven. De haren zijn gescheiden en vallen golvend tot op de schouders.
Maria draagt een geplooid mantel zonder mouwen, die over een groot deel van haar kleed valt. Dat kleed is afhangend, reikt tot op de voeten en wordt opgehouden door een gordelriem.
Maria strekt de armen symmetrisch uit en van haar neerwaarts gehouden handen flitsen stralenbundels.
Op anderhalve ovale regel rond de voorstelling, het opschrift: O MARIE CONQUE SANS PECHE PRIEZ POUR NOUS / QUI AVONS RECOURS A VOUS.
De letters van de buitenste regel zijn veel groter dan die van de binnenste.
Onder halve wereldbol : 1830, het jaar van de verschijning.
Beneden aan het beeld, rechts en links : een klaverblaadje.

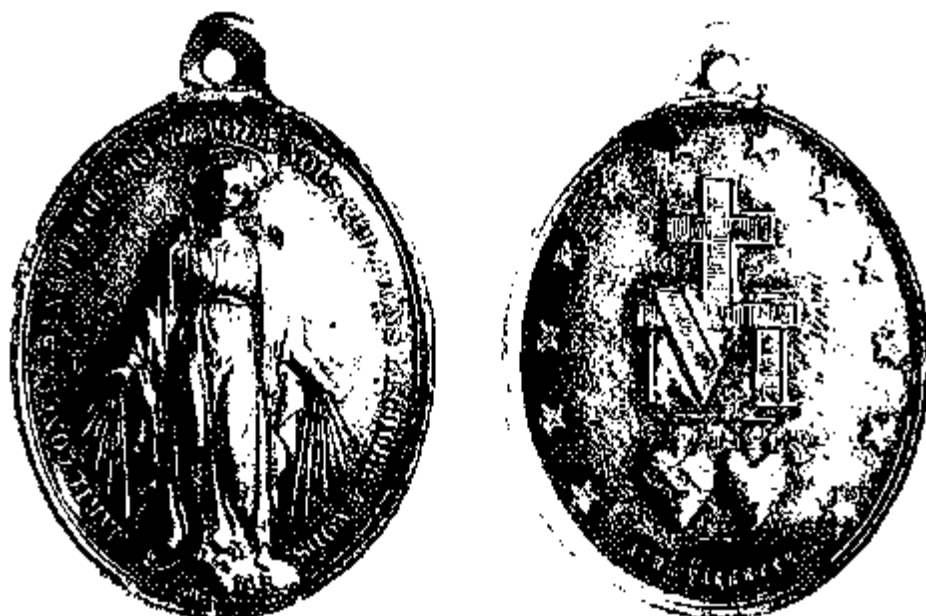
- De keerszijde toont een Latijns kruis, dat op een lange balk rust, waaraan een grote hoofdletter M hangt.
Twee staafjes scheiden dat centraal motief af van de naast mekaar staande, vlamme harten : het linker met een doornenkroon omgeven, het rechter met een zwaard doorboord.
Rondom het geheel, in een ovale kring, twaalf vijfpuntige sterren. In het midden, onder de harten : een klaverblaadje.

Vachette Type II

(originele grootte - oog niet inbegrepen - : 22,5 mm hoog)

Een ander type (Vachette Type II) draagt op de keerzijde de signatuur : VACHETTE en gelijkt zeer sterk op het voorgaande. De voornaamste verschillen liggen in de tekst, die nog wel over twee regels loopt maar waarvan alle letters bijna even groot zijn, en in de bredere stralenbundels.

Vachette Type III

(originele grootte - oog niet inbegrepen - : 22,5 mm hoog)

Het derde type (Vachette Type III) genigeneerd : ADR.VACHETTE, is het mooiste. Het omschrift staat nu op één regel, het kled van Maria is feller gedrapeerd en de stralenbundels zijn nog meer uitgedijd.

DE SYMBOLIEK

De symboliek van de Miraculeuze Medaille duidt op de Onbevleete Ontvangenis van Maria (de Vrouw die het serpent vertrapte) en op haar aandeel in de verlossing van het mensdom (de stralenbundels die van haar handen neervallen).

Het linkse hart, met de doornenkroon omgeven, is dit van Christus; het rechtse, met het zwaard doorboord, dat van Maria (Luc. 2, 35). Dat van Jezus is het symbool van zijn verlossende liefde; dat van Maria verzinnebeeldt haar aandeel in het offer van haar Zoon. De twaalf sterren verwijzen naar Apoc. 12, 1 : "En een groot teken verscheen aan de hemel : een vrouw omkleed met de zon, en de maan

onder haar voeten en op haar hoofd een kroon van twaalf sterren". In het Boek van de Openbaring is de vrouw de Kerk. De katholieken zien in deze vrouw een beeld van Maria, die ook de moeder van de Kerk is. En die twaalf sterren doen ook denken aan de twaalf stammen van Israël.

Het is dwaas aan haarklieverij te doen en symboliek te gaan zoeken, waar er geen is. In de hoofdletter M zouden de letters V en I verwerkt zijn: Maria Virgo Immaculata (20). Anderen interpreteren dan weer de M als het naamcijfer van Mater (21). Aan de staafjes die soms voorkomen, meestal tussen het monogram en de twee harten, hoeft niet de minste betekenis gehecht te worden. Het zijn gewoon siermotieven van de graveur. Catherine heeft ze voorzeker bemerkt, maar ze vroeg die nooit en ze keurde die ook niet af (22).

ENKELE VARIANTEN

De miljoenen en miljoenen Miraculeuze Medailles die sinds 1832 werden geslagen, zijn allemaal - behoudens enkele onbeduidende verschillen - identiek met de types van Vachette. De voorstelling van O.-L.-Vrouw varieert weinig: meestal heeft ze een aureool rond haar hoofd, dat een weinig naar rechts of naar links neigt, af en toe is het een sterrenkrans en bij uitzondering draagt ze een kroon.

De oudste exemplaren hebben doorgaans het jaartal 1830 onder de halve wereldbol; bij de latere staat dit erop of is het weggelaten. De tekst - voluit of met afkortingen - loopt over één of twee regels, in de taal van het land van bestemming. Er zijn ook exemplaren met Latijns omschrift. Zelden is de tekst over de twee kanten verdeeld of is hij weggelaten.

Op de keerzijde ligt het verschil bijna altijd in de twee parallel lopende staafjes: in de jongste uitgaven komen ze meestal niet meer voor; af en toe bemerken we een rozenkroon rond het rechtse hart en een kruisje boven de vlammen van het linkse. Lichte varianten bemerken we in de manier waarop de M over de dwarsbalk geplaatst is.

En ook in het aantal sterren: dat zijn er bijna altijd twaalf, al telt men er wel eens minder of meer.

Een eigenaardigheid is voorzeker het type waarop de datum van de verschijning - 27 9BRE - onder de harten gegraveerd is.

Soms lezen we bijvoorbeeld de woorden: *IMPORTE, FRANCE OF ROMA*, wat op een exportartikel duidt, bestemd voor massaverspreiding.

En zo komt het dat de afwerking meer dan eens te wensen overlist; we vonden zelfs exemplaren die op restanten van andere medailles geslagen werden, of waar de taal van voor- en keerzijde verschillend is. Dit wijst er op dat materialen van allerlei herkomst gecombineerd werden, om toch maar de kostprijs te kunnen drukken. Van enige artistieke bekommernis is er dan ook dikwijls geen sprake. Gelukkig zijn er uitzonderingen en kennen we enkele mooie exemplaren. Daaronder vernoemen we - cum laude - Vachette Type III, dat na 150 jaar nog steeds geldt als een parel van graveerkunst en als een sieraad van de religieuze numismatiek.

Al vroeg verschenen lokale bedevaartmedailles - bijvoorbeeld te Aken, Trier en Kevelaar - die op de keerzijde een der voorstellingen van de Mirakuleuze Medaille overnamen, meestal dan de achterkant (23).

Dergelijke combinaties ontstonden reeds vóór 1835, want toen Frédéric Ozanam (1815-1853), stichter van de St.-Vincentiusgenootschappen, in dat jaar een reis maakte naar de Grande-Chartreuse, kocht hij er een medaille met op de ene kant de voorzijde van de Mirakuleuze Medaille en op de andere de Heilige Bruno, die in 1084 dit beroemde klooster in de Alpen stichtte (24).

De voorzijde van Vachette Type I werd o.m. gecombineerd met het Kindje Jezus van Praag (Franse tekst) en met St.-Antonius van Padua (Italiaanse tekst).

Verder zijn er nog combinaties gekend met Sint-Jozef, St.-Michiel, Laurentius, Cornelius, Franciscus, Philippus Neri en de Jezulietenpatronen; Franciscus Xaverius, Aloysius van Gonzaga en Jan Berchmans; zelfs de Heilige Job, Sint-Janneke met z'n lammeke... en paus Leo XIII kregen een plaats in deze rij.

Aan de afkondiging van het dogma der Onbevleete Ontvangenis van Maria - 8 oktober 1854 - herinnert een fraaie medaille: op de voorzijde de Immaculata van Guido Reni, met het opschrift van de Mirakuleuze Medaille en op de keerzijde een gelegenheidsinschrift met de symbolische M en het kruis.

DE VERSPREIDING VAN DE MEDAILLE

Over de snelle, wijde verspreiding van de eerste Mirakuleuze Medaille kunnen wij ons een vrij goed idee vormen. De verslagen die de Groot-Vicaris en Promotor van het aartsbisdom Parijs, Pierre Quentin (25), opmaakte voor het canonic onderzoek dat Mgr. de Quélen op 12 februari 1836 instelde, bevatten dienaangaande heel wat bijzonderheden.

Op de 23e februari ondervroeg hij Vachette (26), die hem alle mogelijke en nauwkeurige inlichtingen kon verschaffen aan de hand van zijn boekhouding.

De fabricatie was begonnen in juni 1832; de gegevens handelen dus over een periode van drie jaar en acht maanden. In die tijd werden door hem 2.047.238 medailles geleverd; 1.972.844 koperen, 74.203 zilveren en 191 gouden exemplaren.

Van de twee eerste soorten waren er drie formaten (27) en Vachette vertelde dat hij, behalve medailles met Franse tekst, er ook geleverd had in drie verschillende Spaanse dialecten (sic), evenals met Italiaans, Duits en "flamand".

Vachette alleen kon niet instaan voor de overrompelende bestellingen (103.523 ex.) en hij moest de medailles laten slaan én door de Munt van Parijs (420.335 ex.) én door zijn confrater en stadsgenoot Leclerc uit de rue des Quatre-Fils, nr. 16 (1.223.380 ex.) (28). De vraag was zelfs zo groot dat er te Lyon moesten bijbesteld worden (300.000 ex.). Te Parijs waren er nog elf andere fabrikanten die elk minstens 200.000 ex. vervaardigden, in totaal: 2.200.000 ex.

Het waren : Lepiat, rue St.-Denis ; Offroy uit dezelfde straat ; Gache, rue Michel-Lecomte ; Vincard, Vieille rue du Temple ; Chlier en Closson, beiden uit de rue Sainte-Avoie ; Tresson, rue Grenetta; Bret, rue Payenne ; Goyon, rue St.-Lazare ; Blein, passage d'Avoie en Dussault, rue des Gravilliers (29). Te Lyon werkten er sinds 1833, alleen al voor de Miraculeuze Medaille, vier ateliers, die elk een dertigtal personen tewerkstelden. Vachette herinnerde zich drie namen : Kouterde, Marjerie en Changeur (30). Volgens redelijke schatting produceerden ze gezamenlijk ongeveer 6.000.000 ex.

Behalve te Parijs en te Lyon, werd de medaille ook nog geslagen te Toulouse, Marseille, Vannes en Bordeaux.

Ze werd ook buiten Frankrijk vervaardigd : te Brussel, Luik, Koninkrijk (31), Genève, Turijn, Modena, Bologna, Rome, Napels en Londen.

Op het gezag van R. Laurentin mogen we gerust aannemen dat in 1876 - bij de dood van Catherine - er al meer dan een miljard miraculeuze medailles verspreid waren (32).

Deze snelle en overweldigende "boom", die niet enkel Europa, maar zelfs Azië en Amerika bestreek, is enigszins te verklaren door het feit dat de Congregatie der Dochters van Liefde toen bij de 49.000 leden telde en in vele landen gevestigd was. Mgr. de Quélen moedigde publiek en officieel de devotie en het dragen van de medaille aan in zijn mandement: hij de inwijding der kerk van O.-L.-Vrouw van Loreto te Parijs, op 15 december 1836 (33).

De dag nadien richtte hij in de Notre-Dame des Victoires te Parijs de "Congrégation du très Saint et Immaculé Coeur de Marie" op en keurde hij de statuten goed, opgesteld door de pastoor van deze kerk, Charles Dufriche-Desgenettes (34).

In 1838 werd die vereniging door Paus Gregorius XVI (1831-1846) tot Aartsbroederschap verheven en in 1860 telde ze al twintig miljoen leden. Ook zij werden verzocht de medaille te dragen. Zo deden ook de leden van de "Association des Enfants de Marie-Immaculée", op 2 februari 1840 door Aladel opgericht (35).

Amper drie jaar na de eerste medailles verscheen te Gent reeds een "Geschiedkundig verhaal" over de nieuwe medaille "gemeenlyk bekend onder den naam van Miraculeuze Medaille" (36).

In 1849 schreef Mgr. den Dubbelden, Apostolisch-Vicaris van 's Hertogenbosch aan Paus Pius IX (1846-1878) dat in zijn bisdom schier alle gelovigen ze droegen (37).

In Italië kende ze een ware zegetocht. De koning van Napels en Sicilië, Ferdinand II, gaf zijn Munt opdracht de miraculeuze medaille te slaan, maar de vraag was zo groot dat Vachette er 10.000 moest bijleveren. Te Rome waren Gregorius XVI en verscheidene kardinalen er ijverige propagandisten van (38).

Ook de vraag naar wat uitleg over de medaille was zo groot, dat Aladel in 1834 zijn "Notice historique..." moest publiceren, waarvan amper drie jaar nadien reeds de 7de editie verscheen (39).

DATERING VAN DE MEDAILLES

Het is moeilijk de ouderdom van de medailles te bepalen. Aan de

hand van de gebruikte materialen kan men enkel zeggen dat goud en zilver van alle tijden zijn en geelkoper gedurende gans de 19de eeuw het metaal van de goedkope exemplaren - dus van de overgrote meerderheid - was. Kort vóór de oorlog 1914-1918 daagt aluminium op. Kissing, een belangrijk Duitse medaillefabrikant, gebruikte dit voor 't eerst rond 1905. Tijdens die oorlog, toen bijna alle metalen voor wapenfabricatie moesten ingeleverd worden, bleef aluminium als enige grondstof over. Omstreeks 1930 had dit het geelkoper volledig verdrongen (40). Nadien kwam alpaca (41) op de markt : het was beter dan aluminium, maar goedkoper dan zilver. Sinds de jaren vijftig werd het veelvuldig aangewend bij de produktie van medailles. Een tiental jaren later kende similor (42) - dank zij zijn goudachtig uitzicht - nogal wat succes. Maar dit metaal was te duur voor de massaproductie en men greep terug naar aluminium dat met een dun laagje similor bedekt werd.

De vorm van de medailles kan ons beter helpen bij de datering. De overgrote meerderheid van de Miraculeuze Medaille is ovaal - de oorspronkelijk en klassieke vorm - zoals het beeld van de verschijning aan Catherine dat ook was.

Enkele fantasiemodellen doken rond 1850 op en behielden hun plaats in de produktie gedurende de tweede helft van de 19de eeuw.

Het is pas sinds het nonconformisme van de laatste decennia de plak zwaait, dat de meest onbeduidende modellen de markt ontstieren. En in die verarmde maatschappij waagde zelfs het plastic af en toe z'n kans.

Wanneer wij - om de ouderdom te bepalen - onze aandacht toespitsen op de voorstellingen zelf, is omzichtigheid geboden. Want de soms erg conservatieve en lucratief aangelegde fabrikanten gebruikten immers geregeld hun oude matrijzen - van jaren heropnieuw. Het ontschrift beslaat van in het begin meestal twee regels (anderhalve cirkel) en dit bleef zo gedurende een zestigtal jaren. Pas rond 1890, toen Penin-Poncet van Lyon zijn medaille ovaler maakte, kwam er meer plaats vrij om de tekst op één regel te krijgen.

Een zeer belangrijke aanwijzing voor de datering is de hoofdbedekking van O.-L.-Vrouw.

De medaille die Vachette in 1832 maakte, volgens de gegevens van Pater Aladel, noemen wij het prototype.

Zij was de allereerste publikatie van het visioen - weze het dan een gegraveerde - lang voordat dit op schrift gesteld werd. Het is pas twee jaar na de dood van Catherine, dat het boek van Pater Chevalier verscheen (1878) en daarin gaf hij voor het eerst authentieke documenten in het licht, o.m. het geschreven relaas van de zienster zelf (43). En dat bracht een verandering mee in de voorstelling, zodat we van dan af van het authentieke type mogen spreken.

In het prototype - vóór 1878 - was het hoofd onbedekt, terwijl in het authentieke type - na 1878 - het hoofd bedekt is met een sluier (44).

Jarenlang - tot aan het 2^e Vatikaans concilie - is de wereldwijde verspreiding van de Miraculeuze Medaille niet te stuiten geweest. Met de eminente kenner van de religieuze numismatiek, die Dr. Busso Peus is, mogen we dan ook gerust stellen dat ze de meest verspreide Maria-medaille van de katholieke wereld is (45).

Jos PHILIPPEN

1. Pierre LABOURÉ (1767-1844) trouwde op 4 juni 1793 met Louisc-Madeleine Gontard (1769-1815). Hij was landbouwer en van 1811-1815 burgemeester van Fain. (*Laurentin II*, 805-806).
Op 12-jarige leeftijd moest Catherine de leiding van het pachthof op zich nemen. Haar grote ontspanning was de zorg voor het fameuze til met 700 à 800 duiven. Op de volksprenten werd ze dan ook voorgesteld terwijl ze de duiven voedert; tegelijk fladderen andere als in een aureool boven haar hoofd. (*Laurentin I*, 23, afb.; *II*, 57-59).
In onze Kempen is ze de patrones van de duivenmelkers, b.v. te St.-Antonius-Brecht. (*Vansummeren*, 69-65, afb.).
2. Jean-Marie ALADEL c.m. (1800-1865) trad binnen bij de "Prêtres de la Congrégation de la Mission" (in de volksmond de Lazaristen) in 1625 te Parijs gesticht door de H. Vincentius à Paulo.
Priester gewijd door Mgr. de Quélen in 1824.
Directeur van de Dochters van Liefde in 1846. (*Laurentin II*, 580).
3. Graaf Hyacinthe-Louis de QUÉLEN (Parijs 1778-1839) werd priester gewijd in 1807.
Coadjutor van Mgr. de Périgord, aartsbisschop van Parijs, die hij opvolgde bij diens overlijden in 1821.
Op 15 januari 1831 uit zijn bisdom verjaagd. Van zodra hij het nieuws van de cholera-epidemie vernam, keerde hij terug naar Parijs, waar hij zich actief bezig hield met de hulpverlening aan de getroffen gezinnen. (*Laurentin II*, 816).
4. Tijdens de uitgelaten carnavaltijd had de cholera een hoge tol aan doden geëist; verdoezelende officiële cijfers spreken van 18.400 slachtoffers. (*Laurentin-Roche*, 36-41).
5. Adrien-Maximilien VACHETTE (1782-1851), juwelier en handelaar in religieuze voorwerpen, Quai des Orfèvres, 52-54 te Parijs.
Hij kreeg de bestelling van J. Aladel, aalmoezenier en biechtvader van de Dochters van Liefde en van J.B. Etienne, algemeen procurator van de Lazaristen. (*Laurentin-Roche*, 183-184).
6. *Laurentin I*, 106-107 & *II*, 226 is zowel over datum als over de hoeveelheid formeel.
7. In 1834 publiceerde J. Aladel naamloos zijn "Notice historique sur l'origine et les effets d'une nouvelle médaille en l'honneur de l'Immaculée Conception de la Très Sainte Vierge et généralement connue sous le nom de Médaille Miraculeuse", par M^{XXX}. Parijs, Imprimerie E.J. Bailly et Cie, place de la Sorbonne, 2, 20 août 1834. (*Laurentin-Roche*, 817).
8. De prinsen van Orléans hadden in de rue de Picpus het "Hospice d'Enghien" gesticht, voor hun op rust gesteld dienstpersoneel. (*Laurentin-Roche*, 118-121).
9. In 1894 stelde Leo XIII het feest van "de verschijning der Onbevleete Maagd van de Miraculeuze Medaille" in.
Het zou gevierd worden op 27 november.

10. "O Maria, zonder zonde ontvangen, bid voor ons die onse toevlucht tot U nemen". (Laurentin I, 91).
11. "Laat toch een medaille slaan naar dit model. De personen die haar met aflat verrijkt zullen dragen, en godsvruchtig dit kort gebed bidden, zullen een heel bijzondere bescherming genieten van de Moeder Gods". (Laurentin I, 92 ; II, 197).
12. "De M en de twee harten zeggen genoeg". (Laurentin I, 103 ; II, 223).
13. Edme BOUCHARDON (1698-1762) verbleef bijna 10 jaar te Rome, waar hij o.m. voor Paus Clemens XII verschillende opdrachten uitvoerde. Terug te Parijs, werd hij beeldhouwer van de koning, die hem te Versailles tewerkstelde. Voor de kerk van St.-Sulpice te Parijs maakte hij o.a. een bijna twee meter groot Mariabeeld, gans in zilver en versierd met edelstenen (1733-1735). Verschillende adellijke families uit de parochie hadden hun zilveren vaatwerk geschonken om dat beeld te vervaardigen ; vandaar de spotnaam waaronder het bij de Parijzenaars bekend was : Notre-Dame de la Vaisselle! Tijdens de Franse Revolutie werd het gesmolten. Maar wij kennen dit werk door het schilderij dat J. Chevallier, Rue du Tour, Faubourg-St.-Germain ervan maakte (1735). De Bretoen, abbé Corentin Le Guillou (1804-1890), hulpaalmoeszenier van het Hôpital de la Charité te Parijs, bestelde er een gravure van aan Jacques-François Pourvoyeur (1835). Deze woonde te Parijs, was leerling van Jacques Couché en nam van 1835-1845 deel aan het jaarlijkse salon aldaar. Bij gelegenheid van de eerste solemnele octaaf ter ere van de Onbevleete (1839), stelde Mgr. de Quélen in Notre-Dame een bronzen beeld van O.-L.-Vrouw van de Miraculeuze Medaille tentoon, dat geïnspireerd was op het werk van Bouchardon. (Coste, 476-481, afb. ; 542-548 en Michel, 73-85).
14. Catherine noteert in haar gebrekkig Frans : "Ces Rayons c'est le symbole des Graces que la Ste Vierge accorde aux personnes que le lui demande". (Laurentin-Roches, 294).
15. In de nota's van de ondervraging lezen we : "Douze étoiles sont autour de sa tête". (Twaalf sterren zijn rond haar hoofd). (Laurentin II, 199, nr 461). Vachette kreeg de nodige vrijheid om aan de medaille een artistiek uitzicht te geven en daarom verplaatste hij deze sterren van de voorzijde - die al erg gevuld was - naar de keerzijde.
16. "Nu moet ze gepropageerd worden". (Laurentin I, 108).
17. Jeanne DUFES f.ch. (1822-1908). Zij was de laatste overste van Catherine die haar - bij gebrek aan een biechtvader - haar confidenties toevertrouwde in het voorjaar van 1876. (Laurentin II, 586-589).
18. Laurentin-Roches, 184.
19. "Vachette ajoute un trèfle, qui est sa marque de fabrique, sur ses médailles". (Laurentin, 226, nota 25). Volgens Laurentin-Roches, 184 zijn de medailles met de naam VACHETTE van latere datum.

20. d.i. : Maria Onbevleete Maagd.
21. d.i. : Moeder.
22. "Oh! il ne faut pas toucher à la Médaille miraculeuse". (O, men mag niet aan de miraculeuse medaille raken). (Laurentin I, 265).
23. Hagen, 27-28, 72, afb.
24. Laurentin-Roche, 10.
25. Pierre QUENTIN (1766-1847) was priester in het bisdom Blois. Tijdens de Terreur werkte hij te Parijs in de Openbare Administratie. Na de Revolutie nam hij opnieuw de geestelijke staat aan. (Laurentin II, 616-617).
26. Laurentin-Roche, 245-249.
27. (Laurentin-Roche, 247).
Er waren medailles van 10, 13 en 16 lignes ; later is er sprake van 16, 13, 10,5 en 6,5 lignes. ("Ligne" is een oude Franse lengtemaat van ongeveer 2,25 mm).
De goedkoopste medailles kostten toen 5 F. per honderd.
28. Laurentin-Roche, 246.
Laurentin-Roche, 284 beweren dat de Munt te Parijs er voor eigen rekening uitgaf "...dès 1833, au témoignage d'Aladel, l'Hôtel de la Monnaie en frappe déjà une".
De Heer Buteri, hoofd van de dienst der medailles, weerlegt dat in zijn brief van 26.8.1982 : "Des recherches entreprises, il ressort que la Monnaie de Paris n'a jamais édité, pour son compte, la médaille miraculeuse".
29. Medailles getekend met de letter T zouden van Tressor kunnen zijn. (Laurentin-Roche, 247).
30. Medailles getekend met de letters J M kunnen zowel van Mouterde als van Marjerie zijn. Hun voornamen zijn ons immers onbekend. (Laurentin-Roche, 247).
31. (Laurentin-Roche, 52).
Van dergelijke medailles is er te Kortrijk noch in het stedelijk museum, noch in het archief of in de stadsbibliotheek enig spoor te vinden.
32. Laurentin I, 112.
33. Laurentin-Roche, 260.
34. Charles DUFRICHE-DESGENETTES (1778-1860) week tijdens de julirevolutie van 1830 uit naar Fribourg (Zwitserland). Terug te Parijs in 1832, werd hij pastoor van Notre-Dame des Victoires.
Ontmoedigd, wilde hij zijn ontslag aanbieden. Maar op 3 december 1836 hoorde hij een innerlijke stem, die hem aarhaadde zijn parochie toe te wijden aan het Onbevleete Hart van Maria, om Haar bescherming en de bekering van de zondaars te bekomen. (Laurentin, II, 584 en Laurentin-Roche, 260-261).
35. Reeds twee jaar vroeger, in 1838, had Bénigne Hailon - pas 16 jaar oud - te Beaune de eerste groep gesticht.
In 1847 gaf Paus Pius IX aan Monsieur Etienne, toen algemeen overste der Dochters van Liefde, de toestemming om een

congregatie op te richten, ter ere van de Onbevleete. Ze zou genieten van al de privilegies eigen aan de Jezuiëtencongregaties. (*Laurentin I*, 175 ; *II*, 269). Deze werden te Rome gesticht in 1564 door onze landgenoot Johan Leunis s.j.

36. Geschiedkundig verhaal wegens den oorsprong en de Uytwerkselen der Nieuwe Medalie, geslagen te eere van de allerheyligste Maegd, en gemeenelyk bekend onder den naem van Miraculeuze Medalie. Uyt het fransch vertaeld volgens de laetste vermeerderde uytgave, Gend, by J. Poelman, drukker des Bisdoms, April 1835. (*Demarest*, 10).
37. *De heilige Catherine Labouré*, 33.
38. *Laurentin-Roche*, 56, 249 .
39. *Laurentin-Roche*, 217.
40. *Katalog* 306, 18.
41. Naam van de groep legeringen die koper, nikkel en zink bevat.
42. Namaakgoud bestaande uit een legering van koper en zink.
43. Jules-Charles CHEVALIER o.m. (1825-1899) was o.m. superior van het Groot-Seminarie te Amiens en nadien algemeen overste van de "Filles de la Charité" (1881). Hij kende Catherine Labouré sinds 1856. Onder de naam van zijn voorganger, pater Aladel, publiceerde hij de 9de uitgave van diens groot werk : *La Médaille Miraculeuse. Origine. Histoire. Diffusion. Résultats*, par M. Aladel, édition revue et augmentée, Paris, Fillet et Dumoulin 1878. (*Laurentin II*, 7 ; 589).
44. Op 15 augustus 1841 schreef Catherine het relaas van de verschijning. Daarin detailleert ze hoe O.-L.-Vrouw er uit zag, o.m. : "*la tête couverte d'une voile blanc qui lui dépendoit à chaque côté jus au pied*". (*Laurentin-Roche*, 292).
45. *Peus*, 6.

BIBLIOGRAFIE

In de overvloedige literatuur over Catherine Labouré en de Miraculeuze Medaille, wordt haast met geen woord gerept over de numismatische geschiedenis ervan.

Al wat we weten over de eerste medailles, komt van hun fabrikant, Vachette, en uit de publicaties van de Lazaristen Aladel en Chevalier, die beiden de vertrouwenspersonen van de zienster waren. Die gegevens zijn verwerkt in de magistrala studies, waaruit wij voortdurend geput hebben :

E. LAURENTIN - P. ROCHE, *Catherine Labouré et la Médaille Miraculeuse - Documents authentiques 1830-1876*, Parijs, (1976).

R. LAURENTIN, *Vie authentique de Catherine Labouré*, Dl. I - *Récit*; Dl. II - *Preuves*, Parijs, 1980.

Verder hebben wij geraadpleegd :

F. COSTE, *La médaille miraculeuse*, in *Annales de la Mission*, nr. 378, juillet, 1930.

De Heilige Catharina Labouré en de Wonderdadige Medaille, Nijmegen, 1951.

H. DEMAREËT, *Brugse Devotieprenten van Onze-Lieve-Vrouw ten tijde van G. Geselle*, Sint-Andries Brugge, 1982.

Ursula HAGEN, *Die Wallfahrtsmedaillen des Rheinlandes in Geschichte und Volksleben*, Keulen, (1973).

Katalog 306 - Sammlung Dr. Bussio Peus - Frankfurt. Wallfahrtsmedaillen des deutschen Sprachgebietes, (Frankfurt, 1982).

W.H.Th. KNIPPENBERG, *Devotionalia*, Eindhoven, (1980).

André MICHEL, *Histoire de L'art*, T. VII, première partie, Parijs, (1923).

Lucien MISERMONT, *La Bienheureuse Catherine Labouré, Pille de la Charité, et la Médaille Miraculeuse. Documents, aperçu, critique*, Parijs, 1933.

Bussio PEUS, *Wallfahrtsmedaillen und andere religiöse medaillen-Katalog 260*, Frankfurt, (1960).

Gabriel M. VAN DEN BERG, *Licht in de duisternis. Theologische betekenis van de Wonderdadige Medaille*, Averbode, (1956).

P. VANSUMNEREN, *Bedevaartvaantjes uit de provincies Antwerpen en Limburg*, Antwerpen, 1983.

Angelo ZANGARI, *Simbologia della medaglia miracolosa*, Genua, (1976)

I. ZEDDE - A. ZANGARI, *La medaglia della Madre*, (Genua, 1980).